

«Gözellik öýüni» goraýan jandar

Category: Ertekiler, Halk döredijiligi we rowaýatlar, Kitapcy
написано kitapcy | 22 январа, 2025

"Gözellik öýüni" goraýan jandar «GÖZELLİK ÖYÜNI» GORAÝAN JANDAR

Geçen asyryň ellinji ýyllarynda alymlar Türkmenistanyň öz gözbaşyny iň gadymy döwürlerden alyp gaýdýan taryhyny ýazmaga, dürli golýazmalary, arheologik hem-de arhitektura ýadygärlikleri has içgin öwrenmäge girişdiler.

Aýratyn-da, Änewiň Seýit-Jemaletdin metjidiniň gadymyýeti ylmy taýdan derňelende, ymaratyň ýüzünde şekillendirilen dürli kysymly aňdarhalar alymlaryň ünsüni özüne çekipdir.

Aslynda aňdarhalar äpet ýylan görnüşinde teswirlenip, ynsan hyýalyndan döredilen eýmendirişi bir fantastik mahluk bolmaly. Gündogar halklarynyň (türkmen, özbek, täjik, eýran, owgan, azerbaýjan) folklorynda, ertekilerinde, rowaýatlarynda olar ynsany gyrýan elhenç jandar hökmünde suratlandyrylýar. Käbir

edebiýatlarda aǵdarhalar adamlary hazyna goýbermeýän ýa-da çöldäki guýularyň, dag-derelerdäki çeşmeleriň, hatda derýanyň daşyny gallap ynsanlary suwdan mahrum edip ýatan gudrat edip görkezilýär.

Aǵdarhalaryň dürli gap-gaçlaryň, möhürleriň, çäýnek-käseleriň ýüzündäki şekilleri dogrusynda dürli döwürlerde taryhçy alymlar dürli pikir ýöredipdirler.

Ýöne bu janawerleriň Änewiň metjidi bilen näme dahyly barka?

Biziň size hödürlemekçi bolýan şu rowaýatymyz halk arasynda giňden ýaýrap, aǵdarhalaryň başgarajyk gylyk-häsiýetleri barada söhbet açýar. Esasy zat hem rowaýatyň tötänden döremänligidir.

* * *

Bir mahallar rysgally Änew topragynda adyllykda gyly darka ýarýan parasatly Jemal şa ýurdy dolandyryýan eken. Şol zamanlar şäheriň merkezi derwezesiniň gabadyndaky uly agaçdan kakylanda ses töweregi lertzana getirýän jaň asylygy durar eken. Başyna iş düşen her bir ýolagçy jaňy kakmak bilen şäher halkyndan haraý sorayar eken. Günlerde bir gün halaýyk gün şol jaňyň gaty we howsalaly kakylýandygyny eşidipdir. Her kim edip oturan işini taşlap derwezäniň agzyna ylgaşlap gelse, owsun atyp duran ägirt uly aǵdarhanyň jaňy kakýandygyny görüpdirler. Aǵdarhanyň daş keşbi aýylganç bolsa-da, onda adamlardan özüne bolan haraý duýlupdyr. Ol bir zady görkezýän ýaly edil, daga tarap ümläpdir. Soňra bolsa öz daşuna tegelenen märekäniň arasynda duran gollary paltaly we pyçgyly iki ussa yşarat edip, yzyna – daga tarap ugrapdyr. Üýtgeşik ahwalat keseden synlap duran Jemal şa ussalara aǵdarhanyň yzy bilen gitmegi perman kylypdyr. Bilesigelijilik märekäni hem öz erkine goýmandyr.

Barsalar, dagyň gowagynda agyr jebir çekip ýatan başga bir aǵdarhany görüpdirler. Ol aǵdarha bir dag tekesini diriligine ýuwdupdyr. Emma ki onuň buýraly uly şahlary aǵdarhanyň bokurdagyna ilişip galypdyr. Köpi gören edermen ussalar aǵdarhanuň açylyp ýatan agzyna girip tekäniň etini-şahynu bölek-bölek edipdirler. Aǵdarha jebirden halas bolupdyr.

Şundan soň birinji gelen aǵdarha ussalary genji-hazynadan doly bolan bir gowaga eltipdir, şol hazynadan gereklerini almaga

ygtyýar beripdir.

Ertesi säher bilen şäheriň ilatyny ýene-de jaňyň sesi biynjalyk edipdir. Olar galadan çykanlarynda iki aždarhany görüpdirlir. Aždarhalar ummasyz altyn-kümüş, gymmatbaha daşlary alyp gelen ekenler. Olar getiren hazynalaryny Jemal şanyň alnynda goýup, özleri ýene-de daga tarap gidipdirler. Jemal şa bu getirilen zatlardan uly ymarat bina etmegi, onuň ýüzüne bolsa aždarhanyň şekilini çekmegi hem-de ymaraty «Gözellik öýi» diýip atlandyrmagy perman kylypdyr.

Şeýdip aždarhalar ençeme asyrlaryň dowamynda «Gözellik öýüni» gorap gelipdirler. Bu rowaýt hiç üýtgedilmezden halk arasyndan alyndy. Änewli ýaşulularyň aýtmaklaryna görä bu hekaúat azyndan iki-üç asyrlap ilat arasynda meşhur bolup, biziň günlerimizde-de şol meşhurlygyny saklaýar.

Bäşim ANNAGURBANOW.

turkmensesi_98 Halk döredijiligi we rowaýatlar